

Οργάνωση:
ΤΜΗΜΑ ΙΑΤΡΙΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΥΓΕΙΑΣ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

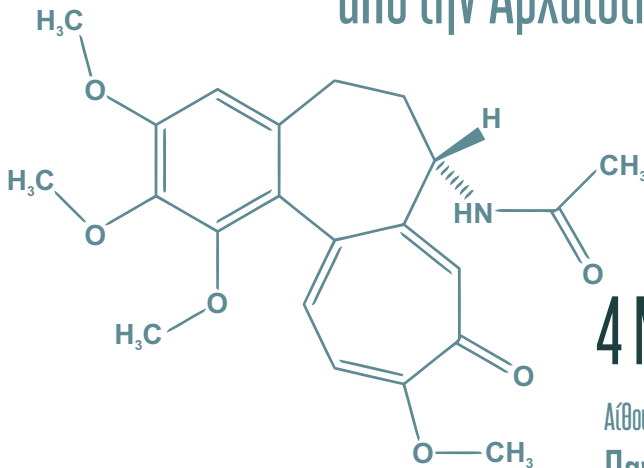

στο πλαίσιο των εορτασμών για τα
40 χρόνια από την έναρξη λειτουργίας
της Ιατρικής Σχολής Ιωαννίνων

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ
ΗΜΕΡΙΔΑ

Τα Φαρμακευτικά φυτά από την Αρχαιότητα μέχρι σήμερα

Σάββατο,
4 Νοεμβρίου 2017
Αίθουσα "Γεώργιος Μυλωνάς"
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Επιστημονικό
Πρόγραμμα

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ
ΗΜΕΡΙΔΑ

Τα Φαρμακευτικά φυτά από την Αρχαιότητα μέχρι σήμερα

Οργάνωση:

ΤΜΗΜΑ ΙΑΤΡΙΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΥΓΕΙΑΣ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

στο πλαίσιο των εορτασμών για τα
40 χρόνια από την έναρξη λειτουργίας
της Ιατρικής Σχολής Ιωαννίνων

Οργανωτική Επιτροπή

Μάριος Μαρσέλος
Μηνάς Πασχόπουλος
Δημήτριος Μήτρικας

Ομότιμος Καθηγητής Φαρμακολογίας
Πρόεδρος Τμήματος Ιατρικής
Πρόεδρος του Φαρμακευτικού Συλλόγου

Επιστημονική Επιτροπή

Μαρία Κωνσταντή
Βενετσάνος Μαυρέας
Λέανδρος Σκαλτσούνης
Περικλής Παππάς
Γεώργιος Λεονταρίτης

Καθηγήτρια Φαρμακολογίας
Καθηγητής Ψυχιατρικής
Καθηγητής Φαρμακογνωσίας
Αναπληρωτής Καθηγητής Φαρμακολογίας
Επίκουρος Καθηγητής Φαρμακολογίας

09.30-10.00 Εγγραφές

10.00-11.00 Χαιρετισμοί

Πρύτανης του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
Γ. Καψάλης

Κοσμήτωρ του Τμήματος Ιατρικής
Μ. Τζαφλίδου

Πρόεδρος του Τμήματος Ιατρικής
Μ. Πασχόπουλος

Εισαγωγή

Πρόεδρος της Οργανωτικής Επιτροπής
Μ. Μαρσέλος

11.00-12.00 Πρωινή Συνεδρία I

Προεδρείο: **Μ. Πασχόπουλος, Π. Ζηρογιάννης**

11.00-11.30 Η εικονογραφία και η χρήση του κρόκου στο προϊστορικό Αιγαίο
Α. Βλαχόπουλος

11.30-12.00 Τα φαρμακευτικά φυτά στην Ιπποκρατική Συλλογή
Π. Ζηρογιάννης

12.00

Διάλειμμα - Καφές

12.30-13.30 Πρωινή Συνεδρία II

Προεδρείο: **Μ. Μαρσέλος, Π. Παππάς**

12.30-13.00 Ο Νικόλαος Μυρεψός, στο σταυροδρόμι της Βυζαντινής, της Αραβικής και της Αναγεννησιακής Ιατρικής
Η. Βαλιάκος

13.00-13.30 Η Ιατρική παράδοση στην Ήπειρο: Από τους βικογιατρούς στους πρώτους πτυχιούχους γιατρούς
Ι. Παναγιωτίδου

13.30 Μεσημβρινή διακοπή

18.00-19.30 Απογευματινή Συνεδρία I

Προεδρείο: **M. Κωνσταντή, B. Μαυρέας**

18.00-18.30 Τα πολλά πρόσωπα του φυτού *Hypericum perforatum*
B. Μαυρέας

18.30-19.00 Η ευεργετική επίδραση της ελευρωπαΐνης στις παθήσεις του καρδιαγγειακού συστήματος
I. Ανδρεάδου

19.00-19.30 Η ρητίνη του νορβηγικού έλατου *Picea abies*, ως θεραπευτικό μέσο για δερματικές πληγές - Αποτελεσματικότητα και μηχανισμοί δράσης
A. Siproten

19.30 Διάλειμμα - Καφές

20.00-21.00 Απογευματινή Συνεδρία II

Προεδρείο: **M. Κωνσταντή, B. Μαυρέας**

20.00-20.30 Η σύγχρονη εκδοχή των παραδοσιακών φυτικών φαρμάκων - Ηλεκτρονικός Πανδέκτης Φαρμακευτικών Φυτών Ηπείρου
M. Κωνσταντή

20.30-21.00 Οι φαρμακευτικές χρήσεις των φυτών
Λ. Σκαλτσούνης

Sipponen Arno

Επιμελητής Χειρουργικής, Κλινική Ορθοπεδικής και Τραυματιολογίας,
Κεντρικό Νοσοκομείο Päijät-Häme, Λάχτι, Φινλανδία

Ανδρεάδου Ιωάννα

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Φαρμακολογίας, Τμήμα Φαρμακευτικής, Σχολή
Επιστημών Υγείας, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα

Βαλιάκος Ηλίας

Ιστορικός, Ερευνητής, Δρ Ιστορίας της Ιατρικής, ΕΔΙΠ, Τμήμα Ιατρικής,
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Υπότροφος Ερευνητής, Τμήμα Βυζαντινολογίας,
Πανεπιστήμιο Μονάχου, Μόναχο, Γερμανία

Βλαχόπουλος Ανδρέας

Αρχαιολόγος, Αναπληρωτής Καθηγητής Προϊστορικής Αρχαιολογίας, Τμήμα
Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Φιλοσοφική Σχολή, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων,
Ιωάννινα

Ζηρογιάννης Ν. Πάνος

Ιατρός Παθολόγος - Νεφρολόγος, πρώην Διευθυντής Νεφρολογικής
Κλινικής, Γενικό Νοσοκομείο Αθηνών «Γ. Γεννηματάς», Πρόεδρος, Εταιρεία
Διάδοσης Ιπποκράτειου Πνεύματος, Αθήνα

Κωνσταντή Μαρία

Φαρμακοποιός, Καθηγήτρια Φαρμακολογίας, Διευθύντρια του Εργαστηρίου
Φαρμακολογίας, Τμήμα Ιατρικής, Σχολή Επιστημών Υγείας, Πανεπιστήμιο
Ιωαννίνων, Ιωάννινα

Μαρσέλος Μάριος

Ομότιμος Καθηγητής Φαρμακολογίας, Τμήμα Ιατρικής, Σχολή Επιστημών
Υγείας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Ιωάννινα

Μαυρέας Βενετσάνος

Ιατρός, Καθηγητής Ψυχιατρικής, Διευθυντής Ψυχιατρικής Κλινικής,
Πανεπιστημιακό Γενικό Νοσοκομείο Ιωαννίνων, Τμήμα Ιατρικής, Σχολή
Επιστημών Υγείας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Ιωάννινα

Παναγιωτίδου Ιοκάστη

Ιατρός Δερματολόγος Αφροδισιολόγος, Ιωάννινα, Διδάκτωρ Ιστορίας της
Ιατρικής, Σχολής Επιστημών Υγείας, Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

Σκαλτσούνης Λέανδρος

Φαρμακοποιός, Καθηγητής Φαρμακογνωσίας, Διευθυντής του Εργαστηρίου
Φαρμακογνωσίας και Χημείας Φυσικών Προϊόντων, Τμήμα Φαρμακευτικής,
Σχολή Επιστημών Υγείας, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών,
Αθήνα

Η εικονογραφία και η χρήση του κρόκου στο προϊστορικό Αιγαίο **Ανδρέας Βλαχόπουλος**

Από την αυγή της Αιγαιακής εικονογραφίας (2η χιλιετία π.Χ.) ο κρόκος καταλαμβάνει κεντρική θέση στη διακόσμηση της κεραμικής, της μικροτεχνίας και των τοιχογραφιών. Οι κροκόφυτοι λειμώνες, μέσα στους οποίους κινούνται ζώα, άνθρωποι και θεοί προσδιορίζουν τη σημασία του φυτού και προβάλλουν ή υπαινίσσονται τις ποικίλες ιδιότητές του, ιδίως στην Κρήτη και τα νησιά του Αιγαίου, όπου ο κρόκος ενδημεί ποσοτικά και ποιοτικά. Παράλληλα, τα υψηλής αξίας παράγωγα της κροκοσυλλογής αναφέρονται πυκνά στις πινακίδες των αιγαιακών γραφών, τεκμηριώνοντας της ευρεία παραγωγή και την μαζική εξαγωγή του πολύτιμου φυτού. Οι ιατρικές, ιαματικές, χρωστικές, μυρεψικές, αρτυματικές και συμβολικές - μεταφυσικές ιδιότητες του κρόκου καταγράφονται επίσης από την αρχαία γραμματεία και μυθολογία, στοιχεία που διευκολύνουν την αναγνώριση της σημασίας του στα προϊστορικά χρόνια και ερμηνεύουν τη διαχρονική σπουδαιότητα του φυτού στον ελληνικό πολιτισμό.

Τα φαρμακευτικά φυτά στην Ιπποκρατική Συλλογή και η διαχρονική χρήση τους

Προβατοπούλου Σιμ. Λευκοθέα Σάββα, Ζηρογιάννης Ν. Πάνος

Οι απαρχές της ιατρικής συνδέονται με την εμφάνιση του ανθρώπου στη Γη. Την παρουσία του στη γη ακολούθησαν οι πρώτες προσπάθειές του που στράφηκαν στη θεραπευτική αντιμετώπιση των νόσων. Σε χρόνο που δε μπορεί να προσδιοριστεί κάνουν την εμφάνισή τους και οι αρρώστιες οι οποίες πρέπει να προϋπήρχαν του ανθρώπου, όπως προκύπτει από ευρήματα σε απολιθώματα σκελετών με φανερά σημάδια διαφόρων παθήσεων.

Η λέξη φάρμακο (φα-μα-κο) έρχεται στο φως για πρώτη φορά από την αρχαιολογική σκαπάνη σε πινακίδα της Γραμμικής Β γραφής που βρέθηκε στην Πύλο. Στην αρχαιότητα η λέξη φάρμακο είχε ευρύτερη σημασία. Είχε την έννοια της ιατρικής συνήθειας ή του κάθε μέσου θεραπείας ή πρόκλησης βλάβης.

Ο Ιπποκρατικός γιατρός αποφασίζει την εφαρμογή μιας θεραπευτικής αγωγής σύμφωνα με τους νόμους της φύσης. Για κάθε άνθρωπο όπως αναφέρεται στην πραγματεία της Ιπποκρατικής Συλλογής Περί άερων, ύδάτων, τόπων (S1) η ορθή μελέτη των ιατρικών συνθηκών ενός τόπου προϋποθέτει εκ μέρους του γιατρού τη γνώση: του κλίματος, των ιδιοτήτων των υδάτων, του τρόπου ζωής των κατοίκων (την ηλικία, τη διατροφή, την ιδιοσυγκρασία τους).

Η θεραπευτική της Ιπποκρατικής Ιατρικής στηρίζεται

- Στη Φύση
- Στη Δίαιτα
- Στα Φάρμακα
- Στις Χειρουργικές επεμβάσεις

Ο Ιπποκράτης, δεν είχε ιδιαίτερη αδυναμία στη χορήγηση φαρμάκων. Σε μερικές όμως περιπτώσεις υποστήριζε όπως, φαίνεται από την πραγματεία Περί Άρθρων (S40) ότι:

§40. Αγαθόν φάρμακον εστίν ενίοτε και το μηδέν προσφέρειν.

§40. Τρόπος θεραπείας είναι να μη δίνει ο γιατρός φάρμακο.

(Μετάφραση Αποστολίδη)

Ο Ιπποκράτης, χρησιμοποιούσε κυρίως φυτικά φάρμακα και μερικά ζωικά και μεταλλικά. Στην Ιπποκρατική Συλλογή δεν συναντάμε πραγματεία που να ασχολείται ειδικά με τη χρήση των ιαματικών φυτών, τη δράση ή την παρασκευή

φαρμάκων, μολονότι η χορήγησή τους αναφέρεται σε πολλά χωρία. Εξαίρεση αποτελούν τα έργα νοσολογικού ή γυναικολογικού περιεχομένου, στα οποία αναφέρονται φάρμακα φυτικής κυρίως προέλευσης.

Αυτό που συναντάμε σε πολλά χωρία είναι αναφορές για χορήγηση φαρμάκων. Αυτό συμβαίνει γιατί την εποχή του Ιπποκράτη θεωρείτο αυτονόητο ότι ο γιατρός γνώριζε τη χρήση και την παρασκευή των ουσιών που είχαν θεραπευτική δράση, τις οποίες προμηθευόταν από το φαρμακοποιό ή τις παρασκεύαζε ο ίδιος.

Στην Ιπποκρατική Συλλογή αναφέρονται 364 φάρμακα. Σ' αυτά περιλαμβάνονται ζωικά, φυτικά, ορυκτά έλαια, μύρα, λίπη, ρητίνες, οποιί. Αν προσθέσουμε και τα διάφορα είδη λιπών, του οίνου, του γάλακτος και των περιττωμάτων, της χολής κ.λπ. το σύνολο υπερβαίνει τα 400. Ο Κούζης στο έργο του Ιστορία της Ιατρικής και ο Πουρναρόπουλος τα υπολογίζουν σε 300 περίπου.

Ανάλογα με τον τρόπο χορήγησης ο Ιπποκράτης διακρίνει διάφορα φάρμακα.

Αντιπροσωπευτικό δείγμα των θεραπευτικών βοτάνων της εποχής του Ιπποκράτη συναντάμε στο χώρο του Διεθνούς Ιπποκράτειου Ιδρύματος της Κω. Θα γίνει επιλεκτική καταγραφή φυτών, θα αναφερθούν λίγα στοιχεία για ποιες ασθένειες τα χρησιμοποιούσαν με βάση δεδομένα που προέρχονται από τις πραγματείες της Ιπποκρατικής Συλλογής.

**Ο Νικόλαος Μυρεψός, στο σταυροδρόμι της Βυζαντινής,
της Αραβικής και της Αναγεννησιακής Ιατρικής
Βασιλιάς Ηλίας**

Ο Νικόλαος Μυρεψός έζησε τον 13ο αι. στη Νίκαια της Βιθυνίας, στη Δυτική Μικρά Ασία. Το επώνυμο-προσωνύμιο „Μυρεψός“ σημαίνει „μυροποιός“ και αποδόθηκε στον Νικόλαο εξαιτίας του επαγγέλματός του. Πιθανότατα πρόκειται για τον ίδιο ιατρό που ο ιστορικός της εποχής εκείνης, Γεώργιος Ακροπολίτης αναφέρει. Ο Νικόλαος ήταν προσωπικός ιατρός του Αυτοκράτορα Ιωάννη Βατάτζη, φέροντας τον τίτλο του ακτουάριου, του αρχιάτρου δηλαδή της αυλής. Έγραψε την εκτενέστερη φαρμακευτική συλλογή, που μας είναι γνωστή με τον τίτλο «Δυναμερόν». Αποτελείται από 2667 φαρμακευτικές συνταγές, ταξινομημένες σε 24 κεφάλαια, ένα για κάθε γράμμα του αλφαβήτου. Κάθε κεφάλαιο περιέχει από ένα μέχρι και εννέα υποκεφάλαια. Κάθε φαρμακευτική συνταγή αποτελείται από τέσσερα μέρη: την ονομασία της, τις ασθένειες που καταπολεμά ή που βρίσκει εφαρμογή, τα συστατικά και τη δοσολογία.

Στο «Δυναμερόν» αναφέρονται πάρα πολλές ασθένειες από τις πλέον συνήθειες μέχρι και τις πιο σπάνιες, μη παραλείποντας παραπομπές και στις ανίστες.

Τα συστατικά των συνταγών είναι στη συντριπτική τους πλειοψηφία οργανικά συστατικά, όπως τα φυτά αλλά και τα ζωικά εκχυλίσματα ή υποκατάστατα, χωρίς να παραλείπονται όμως και ανόργανα υλικά όπως γαίες, άλατα, ορυκτά και μέταλλα. Ο Μυρεψός βασίζει τις πηγές του και παραπέμπει σε ιατρούς τόσο της ελληνιστικής, όπως τον Δαμοκράτη, τον Αρχιγέννη, όσο και της βυζαντινής εποχής, όπως το Ορειβάσιο, το Γαληνό κ.α., ενώ σημειώνει και αραβικές πηγές, όπως μεταξύ άλλων, τον Μεσούα. Τα φαρμακευτικά φυτά που αναφέρει είναι της ευρύτερης περιοχής της ανατολικής Μεσογείου, άλλα με συχνότερη και άλλα με σπανιότερη μνεία· πολλά απ' αυτά καταγράφονται με τρία ή και τέσσερα ονόματα.

Το «Δυναμερόν» μεταφράστηκε στα λατινικά από τον L. Fuchs το 1549 και επανεκδόθηκε άλλες πέντε φορές με τελευταία, το 1658. Φαρμακευτικές συνταγές του Νικολάου Μυρεψού, υπάρχουν σε όλα τα εγχειρίδια φαρμακοποιίας της Ευρώπης και το σύγγραμμα αποτελεί βασική πηγή αναφοράς και παραπομπής μέχρι και τα μέσα του 18ου αι.

Ο πλούτος των πληροφοριών που μας παραδίνει το βιβλίο του Νικολάου Μυρεψού, είναι τεράστιος και μένει να ερευνηθεί το επόμενο χρονικό διάστημα μια και ουσιαστικά στο «Δυναμερόν» συνοψίζεται η ιατροφαρμακευτική γνώση της ύστερης ελληνιστικής και βυζαντινής περιόδου.

Η Ιατρική παράδοση στην Ήπειρο: Από τους βικογιατρούς στους πρώτους πτυχιούχους γιατρούς Ιοκάστη Ε. Παναγιωτίδου

Ο δέκατος ένατος αιώνας ήταν για την Ήπειρο η κρίσιμη εποχή κατά την οποία έγινε το πέρασμα από την εμπειρική στην επιστημονική ιατρική. Ό,τι χαρακτηρίζει τις αρχές, τουλάχιστον, αυτού του αιώνα είναι η συχνή παρουσία μεγάλων επιδημιών, εξ αιτίας κυρίως της άγνοιας των ανθρώπων και της κακής έως ανύπαρκτης υγειονομικής προστασίας που τους πρόσφεραν οι τουρκικές αρχές. Με την πάροδο των ετών, η λήψη μέτρων όπως η δημιουργία υγειονομείων και λοιμοκαθακτηρίων, η καθιέρωση της σχολιατρικής, η έκδοση εγκυκλίων διαταγών της τουρκικής κυβέρνησης που απαγόρευαν την άσκηση της εμπειρικής ιατρικής και, το κυριότερο, η ευαισθητοποίηση του ιατρικού σώματος και του λαού οδήγησαν σε σχετική κάμψη την εξάπλωση των επιδημικών και ενδημικών νοσημάτων.

Στην Ήπειρο, όπου γεννήθηκε και ανδρώθηκε το επάγγελμα του βικογιατρού, οι επιστήμονες γιατροί άρχισαν να κάνουν αισθητή την παρουσία τους από τα μέσα του δέκατου ένατου αιώνα. Σπουδασμένοι στις ιατρικές σχολές της Κωνσταντινούπολης, των Αθηνών, καθώς και σε άλλες χώρες της Ευρώπης και, έχοντας τη συμπαράσταση του επίσημου οθωμανικού κράτους, κατόρθωσαν να βάλουν στο περιθώριο τους εμπειρικούς, ανοίγοντας έτσι το δρόμο για την άσκηση της επιστημονικής ιατρικής.

Οι γιατροί πρόσφεραν τις υπηρεσίες τους ως ελεύθεροι επαγγελματίες, ως κοινοτικοί και ως νοσοκομειακοί γιατροί. Ο θεσμός του κοινοτικού γιατρού εμφανίστηκε επίσημα στο δεύτερο μισό του δέκατου ένατου αιώνα. Στην πραγματικότητα όμως υπήρχε από τις αρχές του αιώνα, όταν οι χριστιανικές κοινότητες των πόλεων και των χωριών, με τη βοήθεια διάφορων ευεργετών, άρχισαν να προσφέρουν δωρεάν υγειονομική περίθαλψη στους άπορους.

Το πρώτο νοσοκομείο, που εντοπίστηκε στην περιοχή της Ηπείρου, λειτούργησε στα Ιωάννινα κατά τον δέκατο όγδοο αιώνα. Στα τέλη του ίδιου αιώνα οικοδομήθηκε στην ίδια πόλη το Κοινόν Νοσοκομείον και με χρονολογική σειρά ακολούθησαν τα νοσοκομεία Χατζηκώστα, Χαμητιέ, Μεταδοτικών Νοσημάτων και το Δημοτικόν Νοσοκομείον Ιωαννίνων "Η Αγάπη". Παράλληλα με τα πολιτικά, υπήρχαν τουρκικά και ελληνικά στρατιωτικά νοσοκομεία που πρόσφεραν τις υπηρεσίες τους μόνιμα ή περιστασιακά. Τη λειτουργία των στρατιωτικών

νοσοκομείων συνεπικουρούσαν κατά περιόδους νοσοκομεία της Ερυθράς Ημισελήνου και του Ερυθρού Σταυρού.

Συμπερασματικά, η τουρκοκρατούμενη Ήπειρος ανέπτυξε πρώιμα την άσκηση της επιστημονικής ιατρικής. Παρ' όλα τα εμπόδια στην ομαλή ανάπτυξη της περιοχής, ο εικοστός αιώνας βρήκε γόνιμο έδαφος στο οποίο φυτεύτηκε ο σπόρος της πρόόδου. Σ' αυτό συντέλεσαν η κυρίαρχη ελληνική παρουσία και, το σπουδαιότερο, η ηπειρωτική ευποιία, έργα της οποίας δεν λαμπρύνουν μόνο την Ήπειρο αλλά και ολόκληρη την Ελλάδα.

Τα πολλά πρόσωπα του φυτού *Hypericum Perforatum* Βενετσάνος Μαυρέας

Το Υπερικό (*Hypericum*) ή βότανο του Αγίου Ιωάννη (*St. John's Wort*) αποτελεί ένα από τα διασημότερα και ευρέως χρησιμοποιούμενα φαρμακευτικά φυτά. Είναι γνωστό από την αρχαιότητα ως φαρμακευτικό φυτό, με αναφορές από τον Πλίνιο, και τον Διοσκουρίδη, ενώ χρησιμοποιείται θεραπευτικά στη χώρα μας από αιώνες, από τους πρακτικούς θεραπευτές. Στην Ελλάδα είναι γνωστό με διάφορα ονόματα, με κυριότερα τα σπαθόχορτο, χελωνόχορτο και κυρίως βάλσαμο ή βαλσαμόχορτο, όπως συνηθίζεται στην Ήπειρο. Απαντάται σε όλα τα κλίματα σε Ευρώπη, Ασία, Αυστραλία και Αμερική, με εξαίρεση τα πολύ ψυχρά. Είναι αυτοφυές ποώδες φυτό με κίτρινα άνθη, που προτιμά τα σκληρά και ασβεστοποιημένα εδάφη, αλλά μπορεί και να καλλιεργηθεί, απαιτώντας ελάχιστη φροντίδα.

Σχεδόν όλα τα μέρη του φυτού μπορούν να χρησιμοποιηθούν θεραπευτικά. Παρασκευάζονται σε ξηρή ή νωπή μορφή, ως υγρό εκχύλισμα, με μορφή χαπιών ή καψακίων, ως βάμμα, ρόφημα ή αφέψημα. Σήμερα υπάρχουν και βιομηχανοποιημένα τυποποιημένα σκευάσματα που σε ορισμένες χώρες συνταγογραφούνται στην καθημερινή κλινική πράξη. Τα σκευάσματα του φυτού, τυποποιημένα ή μη, χρησιμοποιούνται, ανάλογα με τη μορφή του σκευάσματος και τις ενδείξεις, κυρίως στη θεραπεία της κατάθλιψης, με σημαντικό αριθμό θετικών αποτελεσμάτων από θεραπευτικές μελέτες, αλλά και για ποικίλες άλλες παθολογικές καταστάσεις, όπως η επούλωση τραυμάτων και εγκαυμάτων, αγχώδη συμπτώματα και αϋπνία.

Οι κύριες ουσίες που έχουν απομονωθεί στο υπερικό είναι οι ναφθοδιανθρόνες, με κύριες ουσίες την υπερικίνη και ψευδο-υπερικίνη, φλωρογλυκινόλες, κυρίως υπερφορίνη και αδενούπερφορίνη, φλαβονοειδή και προκανθοκυανίνες, μερικά αμινοξέα και αιθέρια έλαια. Τα ενεργά συστατικά δεν έχουν ακόμη προσδιοριστεί με ακρίβεια, αλλά στο παρελθόν θεωρούνταν πως στην υπερικίνη και ψευδο-υπερικίνη οφείλονταν η αντικαταθλιπτική δράση του φυτού, αλλά τα τελευταία χρόνια τα συστατικά υπερφορίνη και φλαβονοειδή παίζουν σημαντικό ρόλο στο θεραπευτικό αποτέλεσμα στην κατάθλιψη.

Στην παρουσίαση αναφέρονται και τα αποτελέσματα μικρής ανοικτής μελέτης σε εξωτερικούς ασθενείς της Ψυχιατρικής Κλινικής του Πανεπιστημιακού Γενικού Νοσοκομείου Ιωαννίνων, με θετικά αποτελέσματα.

**Καρδιοπροστατευτικές ιδιότητες της ελευρωπαΐνης,
ενός συστατικού της ελιάς**
Ανδρεάδου Ιωάννα

Τα επιδημιολογικά δεδομένα υποστηρίζουν τη χαμηλότερη συχνότητα εμφάνισης καρδιαγγειακών παθήσεων στις χώρες της Μεσογείου, σε σύγκριση με την υπόλοιπη Ευρώπη. Τα ευρήματα αυτά αποδόθηκαν στην παραδοσιακή μεσογειακή διατροφή, με τη χαρακτηριστική κατανάλωση ελαιολάδου και ελιών. Το κύριο συστατικό των φύλλων και του αδρού προϊόντος επεξεργασίας των καρπών της ελιάς (*Olea europaea*) είναι η ελευρωπαΐνη. Οι περισσότερες πολυφαινόλες που υπάρχουν στο ελαιόλαδο ή στις επιτραπέζιες ελιές προκύπτουν από την υδρόλυση της ελευρωπαΐνης.

Υπάρχουν μελέτες που δείχνουν ότι η ελευρωπαΐνη διαθέτει ισχυρές υποτασικές, υπογλυκαιμικές και αντιοξειδωτικές ιδιότητες. Έχοντας υπόψη αυτά τα δεδομένα και εξαιτίας του συνεχώς αυξανόμενου ενδιαφέροντος για την καλούμενη «μεσογειακή διατροφή», αξιολογήσαμε την επίδραση της ελευρωπαΐνης σε ορισμένα πειραματικά μοντέλα. Συγκεκριμένα, μελετήσαμε φυσιολογικά και υπερχοληστερολαιμικά κουνέλια, μετά από χρόνια προσθήκη ελευρωπαΐνης στην τροφή τους, με σκοπό να διαπιστώσουμε τυχόν επιδράσεις στην έκταση πειραματικού εμφράγματος του μυοκαρδίου, στο οξειδωτικό στρες, και στα επίπεδα της χοληστερόλης και των τριγλυκεριδίων.

Περαιτέρω, διερευνήσαμε τον ρόλο της οξείας χορήγησης ελευρωπαΐνης σε κουνέλια με κανονική διατροφή, όσον αφορά την ενδοκυττάρια αγωγή μηνυμάτων σε συνθήκες ισχαιμίας και επαναιμάτωσης του μυοκαρδίου. Τέλος, εξετάσαμε σε επίμυες την πιθανή προστατευτική δράση της ελευρωπαΐνης στη καρδιοτοξικότητα που προκύπτει από την οξεία ή χρόνια χορήγηση δοξορουβικίνης.

Τα αποτελέσματα από τις μελέτες μας δείχνουν ότι η ελευρωπαΐνη διαθέτει ισχυρές αντιοξειδωτικές ιδιότητες, μειώνει τα επίπεδα της χοληστερόλης και των τριγλυκεριδίων στο αίμα και περιορίζει σημαντικά το μέγεθος του εμφράγματος του μυοκαρδίου. Επιπροσθέτως, σε μεγάλες φαρμακολογικές δόσεις προκαλεί δοσοεξαρτώμενη επαγωγή της προσαρμοστικότητας του μυοκαρδίου σε συνθήκες ισχαιμίας, ενεργοποιώντας τα αντίστοιχα μοριακά μονοπάτια. Τέλος, η ελευρωπαΐνη περιορίζει την καρδιοτοξικότητα της δοξορουβικίνης,

μειώνοντας το οξειδωτικό στρες και παρεμβαίνοντας στη διαταραχή του ενεργειακού μεταβολισμού, στην ομοιοστασία του NO και σε άλλα ενδοκυττάρια μονοπάτια μοριακής σηματοδότησης.

Τα δεδομένα από τα παραπάνω in vivo πειράματα ενθαρρύνουν τη μελλοντική χρήση της ελευρωπαΐνης για τη θεραπεία της στεφανιαίας νόσου και της καρδιακής ανεπάρκειας που προκαλείται από τη δοξορουβικίνη.

Modernized resin salve in the treatment of acute and chronic wounds clinical efficacy and mechanisms of action

Arno Sipponen

Salicylic acid, digitoxin, morphine, atropine, Norway spruce etc.- do they have anything common? Yes, they do. Multidisciplinary research group in Finland has investigated the properties of modernized Norway spruce (*Picea abies*) resin salve in the treatment of acute- and chronic-, either infected or non-infected wounds over fifteen years now. As a result of this comprehensive translational research program, we have succeeded in showing through basic, clinical, and applied research that resin salve treatment in wound care is feasible, safe, cost-effective and clinically effective.

Resin salve manufactured in modern way shows strong antimicrobial (antibacterial and antifungal) and anti-inflammatory properties and enhances the re-epithelialization.

Η σύγχρονη εκδοχή των παραδοσιακών φυτικών φαρμάκων - Ηλεκτρονικός Πανδέκτης Φαρμακευτικών Φυτών Ηπείρου Μαρία Κωνσταντή

Η χρήση βοτάνων στη σύγχρονη θεραπευτική αρχίζει να εισάγεται πάλι δυναμικά μετά από αρκετά χρόνια, κατά τα οποία κυριαρχούσε η χρήση ιδιοσκευασμάτων. Για τον λόγο αυτόν αναπτύσσονται μονάδες καλλιέργειας και μεταποίησης φαρμακευτικών φυτών σε πολλές περιοχές της Ηπείρου και της χώρας γενικότερα. Το ενδιαφέρον πολλών ερευνητικών μονάδων στα Πανεπιστήμια και τα Ερευνητικά Ιδρύματα της Ελλάδας στρέφεται και πάλι στις πρωτογενείς πηγές, τα φαρμακευτικά φυτά, αναζητώντας νέα μόρια ή και εκχυλίσματα βοτάνων με θεραπευτικές εφαρμογές σε νοσήματα, για τα οποία η θεραπευτική προσέγγιση με συμβατικά φάρμακα δεν είναι πολύ αποτελεσματική ή ενέχει σοβαρές ανεπιθύμητες ενέργειες.

Στο πλαίσιο του προγράμματος «ΕΣΠΑ 2007-2013, ΝΕΑ ΓΝΩΣΗ, Αριθμός 346985/80753» της Περιφέρειας Ηπείρου, στο Εργαστήριο Φαρμακολογίας του Τμήματος Ιατρικής, της Σχολής Επιστημών Υγείας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων δημιουργήσαμε μία βάση δεδομένων για τα φαρμακευτικά φυτά της Ηπείρου (<http://mediplanteripirus.med.uoi.gr>). Η βάση αυτή έχει εγγραφές για 400 περίπου φαρμακευτικά φυτά, που φύονται στην Ήπειρο, αλλά και σε άλλες περιοχές της χώρας. Η κάθε εγγραφή φαρμακευτικού φυτού περιλαμβάνει τη λατινική, ελληνική και λαϊκή ονομασία του, την περιγραφή του και εικόνες, τα μέρη από τα οποία απομονώνονται οι δραστικές του ουσίες, τις φαρμακολογικές ιδιότητες και θεραπευτικές εφαρμογές του, τον τρόπο παρασκευής, τις ανεπιθύμητες ενέργειες και την πιθανή τοξικότητα που συνδέονται με την χρήση του, σχετική βιβλιογραφία καθώς και τις περιοχές της Ηπείρου, στις οποίες φύεται το συγκεκριμένο βότανο. Βασικοί συντελεστές του έργου είναι α) η κ. Μαρία Κωνσταντή, Καθηγήτρια Φαρμακολογίας του Τμήματος Ιατρικής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, η οποία έκανε τον σχεδιασμό της βάσης, έχει την επιστημονική επιμέλεια και τον συντονισμό του έργου, β) ο Ομότιμος Καθηγητής κ. Μάριος Α. Μαρσέλος, ο οποίος συμμετέχει στην επιστημονική επιμέλεια, γ) οι κ.κ. Παναγιώτης Χαρκίτης και Νικόλαος Ράπτης, ειδικοί πληροφορικών συστημάτων, που σχεδίασαν και ανέπτυξαν την ηλεκτρονική εφαρμογή και δ) οι κ.κ. Έλενα Ανδρικού-Καλέσογλου, Φωτεινή Μάλλιου, Αλεξάνδρα Ε. Κατσογριδάκη και Χριστίνα Ε. Ανδριοπούλου, οι οποίες εισήγαγαν στη βάση τις πληροφο-

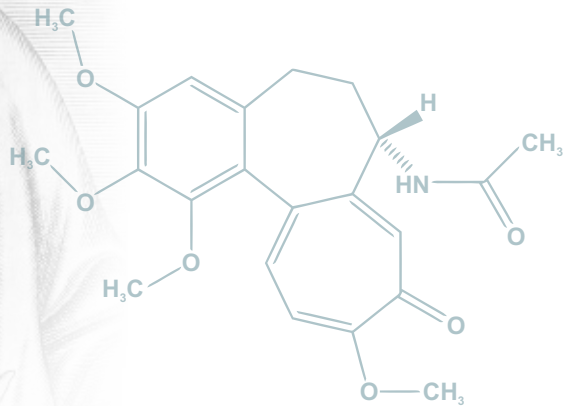
ρίες για τα φαρμακευτικά φυτά. Με τη στήριξη της Περιφέρειας Ηπείρου και του Τμήματος Ιατρικής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, η ηλεκτρονική αυτή βάση έχει μεταφραστεί και στα αγγλικά, για τη διευκόλυνση ενδιαφερόμενων ξένων χωρών, που θα ήθελαν να αναπτύξουν επιστημονικές και εμπορικές συνεργασίες με ερευνητές ή/και παραγωγούς φαρμακευτικών φυτών, που φύονται ή καλλιεργούνται στην Ήπειρο. Σε καμία όμως περίπτωση, η βάση αυτή δεν συνιστά θεραπευτικό οδηγό για ατομική χρήση. Θα πρέπει πάντοτε να λαμβάνεται η γνώμη του θεράποντος ιατρού πριν τη λήψη κάποιου παρασκευάσματος βοτάνων, γιατί ενδέχεται να αλληλεπιδρά με άλλα φάρμακα και να τροποποιεί σοβαρά τη δράση και τοξικότητά τους.

Οι Φαρμακευτικές χρήσεις των φυτών Λέανδρος Α. Σκαλτσούνης

Τα αρωματικά- φαρμακευτικά φυτά παρουσιάζουν ολοένα και μεγαλύτερη ζήτηση παγκοσμίως η οποία οφείλεται: Στην κατανόηση των σημαντικών ιδιοτήτων τους, που προέκυψε από την μεγάλη ανάπτυξη της αντίστοιχης έρευνας. Στην αποτελεσματικότητα που επέδειξαν ορισμένα εκχυλίσματα και καθαρά μόρια φαρμακευτικών φυτών. Στην αλλαγή των διατροφικών συνθηκών.

Τα αρωματικά - φαρμακευτικά φυτά αυτούσια, ή τα αιθέρια έλαια, ή τα εκχυλίσματά τους χρησιμοποιούνται :

- στην φαρμακευτική βιομηχανία,
- στην αρωματοποιία,
- στην βιομηχανία καλλυντικών
- σαν πρόσθετα στην βιομηχανία τροφίμων, με πολλαπλούς ρόλους (ενισχυτικά γεύσης, αρωματικοί παράγοντες, αντιοξειδωτικά)
- στην βιομηχανία ποτών
- σε νέα προϊόντα όπως αγροχημικά (εντομοκτόνα, ζιζανιοκτόνα)

Χορηγοί:

help
pharmaceuticals

HYALUmed

